

Til gengæld savner anmelderen meget en afsluttende opsummering af dette store arbejdes hovedresultater. Joan Thirsk har skrevet en udmærket introduktion til bindet, hvori nogle hovedproblemer skitseres, men den er kun på 11 sider, hvilket er alt for lidt.

Karl-Erik Frandsen

HENRIK BECKER-CHRISTENSEN: Protektionisme og reformer 1660-1814. Dansk Toldhistorie II. København, Toldhistorisk Selskab, 1988. 608 s. Ill. 285 kr. (kun i subskription).

Toldhistoriske fremstillinger kan ofte være temmelig tung kost; men Henrik Becker-Christensens bind II af Dansk Toldhistorie er – lige som Mikael Venges bind I (anmeldt i HT 89 197f) – et glimrende eksempel på, at en toldhistorisk afhandling kan blive særdeles læseværdig, når blot den rette forfatter kommer til.

Den store bog er velgennemtænkt, klart disponeret og præsenterer sig med et letlæseligt sprog. Dens lange tidsspænd er opdelt i tre perioder, hvoraf den første fra 1660 til 1720 er domineret af det forhold, at Danmark-Norge var en småstat, hvis handlefrihed var bundet af hensyn til det store udland – særlig føleligt i form af Christianopoltraktaten med Holland fra 1645. Anden periode fra 1720 til 1784 fremviste større spillerum, som gav sig udslag i en højprotektionistisk beskyttelsespolitik, navnlig med hensyn til de hjemlige manufakturer. Efter kuppet i 1784 åbnedes vejen for en mere frihandelsvenlig toldpolitik, som fik sin ilddåb under Napoleonskrigene og deltagelsen i fastlandsspærringen, hvor den blev afløst af krigstidsprotektionisme, indtil man i 1814 kunne vende tilbage til mere normale tilstande.

Hvert af disse tre hovedafsnit består af en skildring af det toldpolitiske forhold til udlandet, en gennemgang af toldadministrationens opbygning samt naturligvis selve de mange toldruller og andre toldpolitiske tiltag. Særlige afsnit handler (i sin fortsættelse af bind I) om øresundstolden, konsumtionen, oksetolden og i det hele taget de specielle toldforhold i Slesvig-Holsten. Til overskueligheden bidrager også de glimrende korte indledninger og afrundinger overalt i teksten. Derimod er behandlingen af vigtige begreber som sportler, skriverpenge og accise dog for summarisk, når der er tale om en oversigtsfremstilling.

Da fænomenet toldhistorie af forfatteren fortjenstfuldt er opfattet meget bredt, får læseren en masse værdifulde sidegevinster i form af relevante informationer om udenrigspolitik, økonomiske forhold, administrationens indretning og så videre. Dette gør Henrik Becker-Christensen let og ubesværet, idet han bevæger sig veloplagt i den omfattende relevante danske og udenlandske litteratur. Denne er desuden suppleret med egne undersøgelser i primært kildemateriale, eksempelvis ved behandlingen af oksetolden i hertugdømmerne 1660-1720 og toldintraderne i Danmark i 1730-1740erne. Desværre er jo faktisk alle periodens almindelige toldregnskaber fra Danmark kasseret; men man kan ikke lade være med at tænke på, om ikke det velbevarede regnskabsmateriale fra norske toldsteder kunne have givet et værdifuldt supplement til fremstillingen, selv om denne er begrænset til danske forhold.

Med fuld ret bibeholder forfatteren det forkætrede begreb »merkantilisme« for det økonomiske tankesæt, der dominerede i hvert fald frem til slutningen af 1700-tallet. Med ophævelsen i 1788 af importforbudet på korn og nedsættelsen af eksporttolden på okser, med ændringen i 1793 af kreditoplagsretten og navnlig med den berømte toldforordning af 1797 tog imidlertid en gradvis afvikling af det merkantilistiske system i Danmark sine begyndelse. Et system som er gjort til genstand for en glimrende analyse i bindets længste kapitel, der ganske sigende er betitlet toldpolitikken i industriens tjeneste 1735-1784.

Til det gedigne og velskrevne indhold svarer, at bogen er i samme udsøgte udstyr som Dansk Toldhistories øvrige bind. Altså godt papir, smukt layout og mange velvalgte illustrationer, hvoraf en del ikke tidligere er publicerede.

Erik Gøbel

ANDERS MONRAD MØLLER: Pibemagerne i Stubbekøbing – et mikrostudie i dansk 1700-tals historie. Museet Falsters Minder. Forlaget Falcon, 1985. 103 s. Ill., 2 kort. 70 kr.

Kridtpiber blev i 1700-årene forbrugt i hundredtusindvis. De var sarte og ret billige. Gik en pibe i stykker, kunne en ny anskaffes uden større udgifter. Kridtpiber er derfor mest bevaret i brudstykker. De dukker op i udgravninger i gamle bydele, og de ses i museernes magasiner og montrer. Her ligger de ofte som løsrevne antikviteter. De sættes måske ind i et stilistisk og kronologisk udviklings-skema. Derimod er det undtagelsen, at der gøres forsøg på at sætte dem ind i en produktions- og handelshistorisk sammenhæng. Forklaringen ligger lige for: En sådan præsentation forudsætter på én gang viden om piberne som fysiske genstande og samtidig fremdragnet af de oplysninger, som kan hentes ved en gennempløjning af en bred vifte af utrykte kilder i arkiverne. En så bred viden og arbejdsform er blot sjældnen hos museumsfolk og historikere. I museerne dyrker man genstande, og hos historikerne de skriftlige kilder. Få forener begge genrer.

Bogen om pibemagerne i Stubbekøbing er en af de få undtagelser, som forener arkivundersøgelser med genstandsforskning. På grundlag af toldregnskaber og et alsidigt udsnit af kilder i landsarkiverne – kirkebøger, tingbøger, skøde- og panteprotokoller, skifteprotokoller, skattelister, byregnskaber m.v. – berettes om tre generationer af pibemagere i Stubbekøbing.

Christian Pedersen Smidt startede i 1727 og klarede sig i de første år kun mådeligt. Men fra o. 1749 kom lovgivningen ham til hjælp. Indførelse af øget toldbeskyttelse og delvist importstop for udenlandske piber gav afsætningen et skub fremad. Bogen fremlægger tal, som dokumenterer de billige Stubbekøbing-pibers afsætning til det meste af Danmark og til Norge, ja helt til Færøerne og Grønland. Næste generation i faget nød godt af den stabile kundekreds. I tredje generation sidst i århundredet indtrådte stagnationen. Personlige forhold spillede ind. Men særlig afgørende var, at afsætningen svandt ind som følge af den mindskede toldbeskyttelse efter toldloven af 1797 og de større merskumspibers fremmarch.

Bogen giver således et godt indtryk af Stubbekøbing-pibemagerens virksomhed og omsætning, alt set i lyset af de lokale forhold og af de handelsmæssige